

Un centre d'interpretació a l'entorn de la mineria de carbó:

El museu de les mines de Cercs (Berguedà)

Rosa Serra Rotés

No s'entendria un dossier sobre la recuperació i difusió del patrimoni industrial sense un escrit sobre un dels més reeixits equipaments museístics que s'han bastit a la Catalunya central els darrers anys.

En aquest escrit la directora del museu fa un repàs a la seva curta història i ens explica la filosofia de l'exposició, els seus continguts i la resta d'activitats del museu.

Tanca l'article una valoració de les visites i una explicació dels projectes de futur immediats

Entrada al museu amb el tren miner.

Els orígens

L'any 1989 l'empresa Carbons de Berga SA, la més important del sector a Catalunya tant per la seva tradició –fou fundada el 191– com per la seva importància econòmica, anunciava públicament la fi de les explotacions carboníferes. Va començar un llarg i difícil procés que culminà el 31 de desembre de 1991.

L'economia del Berguedà va patir una forta sotragada; l'empresa era el motor econòmic de l'Alt Berguedà

des de feia molts anys. Milers de persones hi havien treballat, directament o indirecta, i la plantilla va arribar a ser de 3.000 treballadors l'any 1965. En mig d'aquest panorama dur de reconversió industrial, d'atur i d'indemnització, l'Ajuntament de la Vila de Cercs va llançar la idea de crear un Museu de les Mines i de situar-lo en un dels espais que, arran d'aquest procés de desmantellament, l'empresa minera cedia al municipi. I és que l'Ajuntament tenia molt clar que la història dels miners i de la mina no podia

**MUSEU
DE LES MINES
DE CERCS**

MUSEU DE LA CIÈNCIA
I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

quedar amagada a l'interior de les galeries.

La idea va arribar al Servei de Museus i d'aquí es va derivar al Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica que des de l'any 1989 ha vetllat per transformar una idea en un projecte, i un projecte en una realitat.

Amb tot, ha calgut esperar molt temps, tenir paciència, esperar el moment oportú i al mateix temps madurar, retocar i ajustar el projecte. Ara, després de 10 anys, és una realitat. La primera fase del Museu de les Mines de Cercs és oberta al públic des del febrer de 1999, i es va inaugurar oficialment el 19 de juny d'aquest any pel President de la Generalitat, el sr. Jordi Pujol.

Grup de visitants a l'interior de la galeria Sant Romà. (Foto Luigi).

El Projecte

Quan es va començar a treballar en el projecte museogràfic es tenia clar que calia fer un Museu de tècnica i d'història, un museu que esdevingués la institució per conservar i donar a conèixer l'important patrimoni de la mineria del carbó al Berguedà i que fos el centre d'interpretació de tota la conca minera berguedana.

Situat a la colònia minera de Sant Corneli, un dels pobles miners més ben conservats de tot Catalunya i de l'estat espanyol, havia de mostrar als futurs visitants una mina real, l'evolució tècnica de l'extracció i la vida quotidiana dels miners.

El principal problema era la seva localització. La colònia minera, situada a 1.000 m d'altitud, feia anys que havia entrat en un greu procés d'abandonament. L'empresa havia clausurat els serveis (escola, economat, cinema, etc.) i els miners havien optat per traslladar-se a altres pobles més ben comunicats i amb més serveis. Sortosament l'empresa va posar a la venda els habitatges a preus molt baixos i en mans de la iniciativa privada començaren a restaurar-se segons les consignes d'un Pla d'Ordenació Parcial redactat per l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona, amb l'objectiu de conservar les característiques originals i ordenar el possible creixement.

El mateix Ajuntament, que va pas-

sar a ser el propietari dels carrers, places i serveis de la colònia, va posar en marxa l'execució d'importants obres d'infraestructura (xarxa de clavegueram, enllumenat públic, voreres i pavimentació de carrers, etc.) i la Diputació de Barcelona amplià i arranjà la carretera d'accés des de la C-1.411 (3,5 km) i fins el poble veí de Fígols (5 km), la carretera local BV 4.520.

Solucionats els problemes més urgents de la colònia, es posà fil a l'agulla per aconseguir subvencions públiques per poder realitzar les obres del Museu i l'acondicionament de 500 metres de la galeria Sant Romà, situada al costat mateix de la seu del Museu.

L'any 1997 s'aconseguien les primeres subvencions, que es van veure ampliades el 1998. Amb un total de 150 milions de ptes, procedents dels fons Miner del Ministerio de Industria y Energía, de fons FEDER i RECHAR de la UE, de la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya, la Caixa de Manresa, el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya i el mateix Ajuntament de Cercs, es van poder executar les obres de la primera fase del Museu.

Al mateix temps es posà fil a l'agulla per dotar el museu de personalitat jurídica. Es constituí el Patronat del Museu de les Mines de Cercs, presidit per l'alcalde i del qual en són mem-

bres el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, la Diputació de Barcelona, i les empreses mineires Carbons de Berga SA i Carbons Pedraforca SA. L'any 1997 es signà el conveni de col·laboració amb el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya gràcies al qual el Museu de les Mines de Cercs s'integrava al sistema del MCTC, culminant així una llarga i estreta col·laboració. Des del 1999 el nostre museu també forma part de la Comissió de Cooperació de Museus Locals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

El Museu, una realitat

El que contempla aquesta primera fase, com el que es projecta en fases successives, parteix d'una idea bàsica: respectar al màxim les estructures arquitectòniques dels edificis on es situa el Museu i també la funcionalitat de l'espai. Per aquesta raó l'evolució tècnica de l'explotació de carbó al llarg de 140 anys s'explica a l'interior de la mina i la vida quotidiana en un pis miner. El tren que introdueix els visitants a l'interior de la galeria és un ferrocarril miner: vagonets de carbó i locomotora dièsel.

Totes les imatges reproduïdes a les sales són d'arxiu, procedents dels fons

Escenografia que representa un miner empenyent una vagoneta.

de les empreses mineres comarcals o d'altres arxius de la comarca i, fins i tot, de moltes famílies mineres. Els objectes que formen part de l'exposició permanent i els molts que encara s'han de restaurar, relacionats tots amb l'explotació de les mines, procedeixen de les donacions efectuades per les empreses Carbons de Berga SA i Carbons Pedraforca SA.

I el que és més important, el museu és a la colònia minera de Sant Corneli on encara hi viuen 180 persones vinculades estretament a la mina. En tot el municipi de Cercs i en els pobles veïns de tot l'Alt Berguedà, la mina és molt més que un record nostàlgic. Els miners i les seves famílies són els que fan que el Museu sigui viu, els que ens ajuden proporcionant objectes, fotografies, documents de tot tipus i les seves vivències, la seva petita-gran història.

El Museu consta dels següents espais oberts al públic en aquesta primera fase:

- Recepció del Museu: un espai de nova construcció que uneix les dues sales d'exposició permanent.

- Sales d'exposició permanent:

La del carbó on s'expliquen les característiques del lignit, què és una concessió minera i els tipus d'explotacions, la importància dels tallers i els magatzems, el transport, els usos i les aplicacions del carbó comarcal

La sala de la vida quotidiana està dedicada a conèixer la vida de cada dia a partir del model de la colònia minera de Sant Corneli (el treball de les dones, l'escola, el dispensari, l'empresari i l'empresa, les reivindicacions socials i laborals). L'habitatge miner, un pis dels anys quaranta, s'integra dins el circuit de visita de la sala d'exposició dedicada a la vida quotidiana.

- Sala d'àudio-visuals, amb la projecció d'un muntatge de diapositives amb el títol "Les Mines de Fígols: 140 anys d'història" en el que es fa un homenatge als miners

- L'espai més emblemàtic i singular del museu és la galeria Sant Romà. Una mina original situada al costat mateix on hem plantejat la visita com un viatge en el temps. Els visitants són introduïts a l'interior dels 450 metres de la galeria amb un ferrocarril miner (locomotora i vagons originals). Un cop al fons, els visitants fan el recorregut de tornada a peu i descobreixen, sempre amb visita guiada, com s'ha transformat la mina des de mitjans del segle XIX fins als nostres dies a partir de diferents escenografies (maniquins, so ambiental i objectes originals).

Conscients que el Museu de les Mines de Cercs no pot ser només un espai per a la nostàlgia i la descoberta d'un món poc conegut, els visitants, i molt especialment els professionals de la docència i els alumnes, tenen a l'abast des del primer dia el *Quadern Didàctic*. És el núm. 11 de la col·lecció de Didàctica i Difusió del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya. Com en tots els de la col·lecció, els excel·lents dibuixos de Jordi Ballonga fan comprensible a tothom el complex món de la mina. El juny del 2000 va veure la llum la *Guia Didàctica del Carbó* que va dirigida al professorat de secundària i que presenta els espais i els objectes del museu que es poden treballar des de les àrees de ciències experimentals, tecnologia i ciències socials. El quadern i la guia didàctica són la nostra més valuosa carta de presentació i, a la vegada, tota una declaració d'intencions. Volfem arribar a les escoles, acostar-nos amb material didàctic als nous dissenys curriculars que proposa la LOGSE per a EPO i ESO i crec que ho hem aconseguit.

La difusió

Des de principi de 1999 el museu figura en tots els materials de difusió del sistema del MCTC i en la seva pàgina web (<http://www.cultura.gencat.es/museus/mctc.htm>), la qual cosa ens permet arribar a molts col·lectius. Des de l'estiu de 1999, amb la inte-

gració del museu a la Comissió de Cooperació de Museus Locals de la Diputació de Barcelona, figurem en tota la difusió de "El museu més gran de Catalunya" (<http://www.diba.es/museuslocals>), i el museu és conegut per un públic molt més ampli. L'Agència de Promoció Turística de la Diputació de Barcelona ens ha ofert l'excel·lent oportunitat de participar en diferents grups de treball i de donar a conèixer el museu en diversos materials de difusió.

També disposem de materials de difusió propis: el full de mà, el tríptic i el pòster del Museu i hem fet alguna difusió puntual i discreta a la premsa comarcal (*Regió 7*) i a les emissores de ràdio locals i comarcals. La inauguració oficial del museu el dia 19 de juny de 1999, que va comptar amb la presència del President de la Generalitat de Catalunya, ens va permetre fer difusió en àmbits prohibitius per a nosaltres (TVE, TV3, COM-Ràdio, *El Periòdico*, *La Vanguardia*, *El País*) i, mica a mica, amb el recurs més que eficient del reportatge, hem aconseguit despertar l'interès de diferents publicacions de prestigi (com *Descobrir Catalunya* per exemple).

Des del primer dia hem tingut un interès especial per contactar amb la gent de la nostra comarca. Feia tant de temps que es parlava del Museu de les Mines de Cercs que poca gent confiava en que mai esdevingués una realitat. S'ha fet dues jornades de portes obertes convidant a tots els veïns del terme municipal de Cercs a conèixer l'estat de les obres (4 de desembre de 1998, festivitat de Santa Bàrbara, patrona dels miners i festa local) i la realitat de la primera fase (12 de març de 1999). Tots els habitants del terme municipal tenen entrada gratuïta al que volem que es visqui com el seu museu.

El museu intenta integrar-se al màxim amb la vida local. Hem participat en el programa de la festa major de Sant Corneli (11 i 12 de setembre) organitzant xerrades col·loqui sobre "els Fets Revolucionaris de 1932" (1999) i sobre "el Maquis" (2000), i estem participant activament en la recuperació de la Festa de Santa Bàrbara (4 de desembre). Conscients de l'estreta vin-

culació històrica existent entre la mina i els equips de futbol locals, el museu patrocina els tres equips de futbol del municipi, que des d'aquesta temporada portaran a la seva samarreta "Museu de les Mines de Cercs". Són iniciatives que ens ajuden a fer realitat el projecte de convertir el museu en un centre d'interpretació local.

Tipologia de visitants

En els pocs mesos de funcionament (febrer de 1999 a setembre de 2000) el museu ha rebut la visita de 50.000 persones; el públic individual (el 60% del total) està format per persones residents a la comarca del Berguedà vinculades directament o indirecta al món de la mina, o coneixedores de la importància que aquesta activitat va tenir per a l'Alt Berguedà. També n'hi ha de procedents de les comarques veïnes i famílies amb nens petits que fan turisme a la comarca del Berguedà (càmpings, agroturisme, segones residències o turisme d'un dia) que han conegut l'existència del museu gràcies a l'excel·lent col·laboració que ens ofereixen els establiments turístics de la zona; aquest públic és de cap de setmana i festius i també dels mesos de juliol i agost (vacances).

Quant als grups (el 40% del públic), el sector més nombrós és el dels jubilats, que arriben al museu amb agències que ofereixen paquets turístics (dinar inclòs) i les seves visites es reparteixen especialment de dimarts a divendres. El grups culturals (amics, associacions, grups d'esplai, etc.) visiten el museu els caps de setmana i es comença a detectar un augment a partir del mes de juliol. Els grups procedents de centres d'ensenyament concentren les seves visites el mes de maig i els primers dies de juny, arriben entre setmana i se'ls ofereix la possibilitat de complementar la visita al museu amb altres activitats (taller de contes, taller d'història oral, taller de geologia, visita a l'embassament de la Baells i a la Central Tèrmica de Cercs).

Els projectes de futur: noves fases

La segona fase del museu, que s'executarà a partir de la tardor del 2000, correspon a l'actuació urbanística de la plaça Sant Romà situada enfront del museu. És un gran espai de 8.000 m² format al llarg de gairebé 75 anys a còpia de dipositar-hi les runes de la galeria Sant Romà.

El projecte d'urbanització d'aquesta plaça, que comprèn una gran obra de canalització d'aigües del torrent, preveu destinar una part important de l'espai a exposició permanent de la gran maquinària de la mina (maquinària hidràulica, mecànica, pneumàtica i elèctrica) així com l'exposició dels diferents tipus de locomotores, vagons i telefèrics que van treballar a la mina sobre trams de via morta. Al mateix temps es preveu ampliar el circuit exterior del ferrocarril que introdueix els visitants a l'interior de la mina i construir un nou edifici per a magatzem i tallers del museu.

La plaça comptarà amb un espai d'aparcament i amb una zona de bosc natural on es mostrarà les diferents espècies d'arbres i arbustos que hi ha a l'entorn de la colònia, així com tots els aspectes relacionats amb l'explotació del bosc des del segle XVIII (carboneres, pega, olis vegetals, bolets, fusta, etc.) i dels recursos naturals (molí hidràulic medieval). La plaça ha de ser també la plaça de la colònia, un espai obert a la gent i a totes les activitats lúdiques i festives que es mantenen vives a la colònia minera.

Amb l'objectiu de recuperar i conservar tot el patrimoni urbanístic, arquitectònic i antropològic de Sant Corneli, en fases successives el projecte preveu restaurar l'antic cinema-teatre de la colònia i l'església parroquial, i senyalitzar tot el nucli amb l'objectiu de que es pugui fer itineraris lliures per tota la colònia i els seus entorns, tant els més propers, com les possibles rutes que connectin la colònia amb la resta d'espais, conjunts i pobles miners de l'Alt Berguedà.

Rosa Serra Rotés

Historiadora i directora del Museu de les Mines de Cercs